

Іван Патарак
Чернівці

ЧИН ОЦІВ РЕДЕМПТОРИСТІВ У ГРОМАДСЬКО-РЕЛІГІЙНОМУ ЖИТТІ УКРАЇНЦІВ В КАНАДІ

Дослідження присвячене діяльності Чину Отців Редемптористів на теренах Канади. Окремлено труднощі та результати діяльності цього чернечого ордену, охарактеризоване вплив та значення оо. Редемптористів для церковно-релігійного та громадсько-культурного розвитку української громади Канади.

Ключові слова: *Чин оо. Редемптористів, о. А. Деляре, українські поселенці, організація релігійно-церковного життя, Канада.*

This article is devoted to the activities of the Order of Fathers Redemptorists in Canada. Author describes difficulties and results of Order activity, characterized friars' significance and influence on religious, social and cultural development of Ukrainian community in Canada.

Key words: *Order of the Most Holy Redeemer, A. Delare, Rev., Ukrainian settlers, organization of religious life, Canada.*

Діяльність оо. Редемптористів серед українців у Канаді – це приклад жертвовної праці монахів задля задоволення духовних потреб українських мирян. Період кінця XIX – 30-х років XX століття є, на думку автора, найбільш вагомим в цій діяльності і тому потребує докладного розгляду.

Чин Найсвятішого Ізбавителя заснував св. Альфонс Лігуорі 9 листопада 1732 р. в м. Скаля, на півдні Італії. Молодий перспективний адвокат зрікся світської слави та всіх минутих благ, щоб присвятитися Богові. Отримавши тайну священства, св. Альфонс заснував нове місійне Згромадження (Чин), головним завданням якого було проповідувати Слово Боже духовно занедбанам мешканцям гірських місцевостей Південної Італії¹.

За короткий час Чин поширюється по Європі, а згодом – по всьому світу. На сьогодні приблизно є 5,5 тисяч редемптористів, які працюють у 77 країнах світу і належать до п'ятьох різних літургійних обрядів та духовних традицій (Маронітського, Халкедейського, Сіро-Малабарського, Українсько-Византійського і Латинського). Редемптористи східного візантійського обряду Української Греко-Католицької Церкви завдячують своєму існуванню бельгійському місіонерові о. Ахілю Деляре, який у 1906 р. прийняв східний обряд,

щоб працювати для українських емігрантів Канади (після виїзду з України наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. вони довго не мали жодного духовного проводу).

Отець Ахіль Деляре був першим редемптористом, який почав працювати серед українських поселенців Канади. Розпочав він свою діяльність 11 жовтня 1899 року з міста Брендон, що у провінції Манітоба. Невдовзі, до списку парафій, які обслуговував о. Деляре долучилось ще 15 поселень в цьому районі. Але його перебування в Брендоні не було довгим і вже через чотири роки він за проханням о. Василя Жолдака, секретаря митрополита Андрія Шептицького, який в 1901 році відвідував Канаду, до архієпископа Ст. Боніфас преосвященного А. Лянжевена, отримує під духовну опіку Йорктонський округ. В період з 1901 по 1904 рік він періодично відвідує новий округ, а з 12 січня 1904 року залишається в Йорктоні на постійній основі.

Працювати о. А. Деляре серед українців Канади було доволі складно. Основними перешкодами на шляху його нормального сприйняття з боку українських поселенців були латинський обряд, бельгійське походження, а отже і погане знання мови. В умовах боротьби з Незалежною грецькою церквою, священники якої були українцями і добре знали мову латинським священникам потрібно було приймати серйозні, відповідальні рішення, які могли б перехилити терези на їхню користь. Саме таким рішенням слід вважати перехід о. А. Деляре з латинського на східний (Візантійський) обряд, який відбувся 1906 року з благословення Папи Пія Х.

З того часу діяльність о. А. Деляре стає більш ефективною і дедалі частіше відчувається потреба в поповненні чернечих сил. 6 січня 1909 року на допомогу о. Деляре до Йорктону приїжджає ще один редемпторист східного обряду о. Г. Бульс, що дозволило проводити регулярні Богослужіння в Йорктоні та посилити місійну працю в околицях. Крім вище згаданих отців східний обряд приймають оо. Редемптористи Н.М. Декамп, К. Тешир та Л. Боский.

У 1910 р. митрополит Андрей Шептицький брав участь у Євхаристійному конгресі, у Монреалі. Митрополит використав цю нагоду, щоб здійснити першу візитацію українців-греко-католиків у Канаді. Він відвідав українські поселення, де працювали о. Деляре та його співбрати і був вражений їхньою самопожертвою для духовно покинутих українців у Канаді та вирішив попросити бельгійських отців розпочати подібну місійну працю й на Західній Україні, що в подальшому дозволило поповнювати ряди священнослужителів

ордену в Канаді за рахунок еміграції.

Вирішення питання обряду було одним з багатьох, що потребували вирішення. Великі простори Канади не дозволяли динамічно розвиватись ордену через розкиданість колоній та низький рівень життя українських поселенців. Монахам доводилось постійно подорожувати у важких умовах що не залишало їм часу на організаційну діяльність. Для прикладу зауважу, що оо. Редемптористи з Йорк-тону, Саскачеван обслуговували українців у Оттаві, Онтаріо та Монреалі, Квебек. Крім цього, вони опікали близько сорока колоній в провінції Манітоба. В таких умовах тільки поповнення рядів монахів могло дозволити ордену розвиватись.

Багато зусиль оо. Редемптористи направляли на організацію парафій та побудову церков. Зрозуміло, що побудувати достатню кількість культових споруд на теренах місійної діяльності за свої кошти вони не могли, тому основними жертводавцями були все ті ж українські поселенці та єпископи римо-католицької церкви. Справа та йшла добре, так як ентузіазму в українців було багато і вони охоче організовувались у громади, засновували комітети та й займались будівництвом. В період з 1916 по 1923 роки в окрузі Комарно, Манітоба було збудовано 12 церков, а ще 5 перебували на стадії будівництва².

Будівництво культових споруд породжувало питання власності. Зрозуміло, що римо-католицькі єпископи вимагали запису церков на їхні чартери, а українські поселенці, побоюючись зміни обряду в церквах та оберігаючи плоди власної праці залишали їх у власності громади. Так мало, помалу визріло питання призначення власного єпископа для українців Канади. І, власне, в цьому процесі одне з ключових місць займав редемпторист о. Ахіль Деляре.

Римо-католицькі єпископи вважали, що немає потреби призначати для українців Канади власного єпископа, адже вони підпадають під їхню юрисдикцію і серед них проводиться духовна діяльність священників. Вони вважали, що завдяки роботі оо. Василіан з Галичини та оо. Редемптористів, що змінили обряд можна задовольнити всі духовні потреби української громади. Проте, не всі римо-католики Канади думали однаково, о. Деляре, наприклад, вважав, що добре організована Українська греко-католицька церква в Канаді зможе ефективно протистояти наступу Російської православної церкви та Протестантських місій. Він зазначав, що українські католики не бажають підпорядковуватись римо-католицьким єпископам, тому що вони мають упередження до Римо-католицької церкви

– упередження, яке вони принесли з собою з Батьківщини, де багато поколінь боролись проти польської аристократії і духовенства, за збереження своєї релігії, культури та національної ідентичності. Тільки український єпископ, на думку о. Деляре, зміг би розв'язати труднощі з якими зіткнулась Українська католицька церква в Канаді. Тільки він міг би протистояти дезінтеграційним силам в українській католицькій спільноті³.

Першим реальним кроком на шляху призначення єпископа став Пленарний Собор (Plenary Council), скликаний Апостольським делегатом в Квебеці 15 вересня 1909 року. Одним з питань, які розглядались на ньому, була ситуація щодо українців в Канаді. Щоправда, перед цим, 22 червня 1909 року Апостольський делегат попросив о. Деляре написати доповідь про ситуацію щодо українських католиків Канади, так як він був чи не єдиним римо-католиком, розуміючим всю глибину цього питання.

О. Деляре висловив свої думки у вигляді нового меморіалу, до якого долучились о. Сабурен (латинський священник) та о. Филипів (ЧСВВ). Основними потребами українських католиків, на думку о. Деляре, були: навчальні заклади, власна газета, священнослужителі та власний єпископ⁴. На соборі про потреби Української греко-католицької місії в Канаді говорив о. С. Дидик, керівник Василіанської місії в Канаді, який був запрошений як представник греко-католицького кліру. Він в усній формі доніс до єпископів все те, про що писав, у своєму «Меморіалі про українців в північно-західній Канаді» о. Деляре. Собор розглянув його пропозиції і прийняв рішення виділити значні кошти на заснування семінарії, гуртожитків, шкіл та інших інституцій, потрібних греко-католикам. Єпископи дали тисячу доларів та пообіцяли дати ще 100 тисяч доларів протягом 10 років з 1910 по 1920 рік⁵. Таке щедre фінансування було обумовлено невідкладною потребою створення вищевказаних інституцій, для збереження впливу церкви. Крім цього, було прийнято рішення про потребу здійснення експерименту на теренах Канади в справі з призначенням українського єпископа. Звернення з відповідним змістом було направлено на розгляд до Риму, але швидкої відповіді від Папи не вдалось отримати, так як документ потребував детального вивчення.

Навесні 1912 року до Апостольського престолу був викликаний о. Деляре, а 12 травня священник вже прибув до Риму, щоб дати пояснення про ситуацію щодо канадських українців. Ним було зазначено, що активність протестантів, православних та інших деноміна-

цій серед українців в Канаді сильно зросла і продовжувала зростати далі. Ще він розповів про акції з боку українців на підтримку призначення власного єпископа і що люди не сприймуть його підпорядкування латинським єпископам, він повинен діяти тільки під прямою юрисдикцією Папського престолу.

Через два місяці після візиту о. Деляре до Риму, 12 липня 1912 року, Апостольський престол призначив єпископа для українців греко-католиків у Канаді⁶. Ним став добре відомий галицький священник, ректор Греко-католицької духовної семінарії у Львові, доктор богослов'я Никита Будка. Таким чином, за всебічного сприяння отця редемпториста Ахіля Деляре українці греко-католики здобули власного єпископа у Канаді.

Після призначення єпископа оо. Редемптористи активно зайнялись питанням розбудови інфраструктури місії. Вже в 1912 році о. Деляре звернувся до єп. Н. Будки за дозволом створити монастир оо. Редемптористів східного обряду та новіціат в складі греко-католицької дієцезії⁷. Така пропозиція не знайшла прихильності у єпископа і він не приховував своїх думок стосовно того, що священники повинні бути емігрантами з Галичини або пройти навчання там, для того, аби перейняти дух українства та добре розуміти потреби українців в Канаді. Він запропонував створити перший монастир оо. Редемптористів східного обряду в Галичині під керівництвом митрополита Андрія Шептицького. Що стосується позиції самого митрополита, то в бесіді з о. Деляре, під час свого приїзду до Канади в 1910 році, він не заперечував проти створення монастиря саме в Канаді.

Негативна позиція єпископа щодо створення монастиря та його думки стосовно священників, які повинні обслуговувати українців в Канаді привела українських бельгійців у стан розпачу. Ось, наприклад, о. Боелс писав до о. Деляре наступне: «Я зазначаю, що не бажаю працювати тут більше. До нас будуть відноситись тут толерантно ще недовго. Отож, ми маємо негайно залишити це місце»⁸. Крім цього, вони думали над поверненням до латинського обряду на над переїздом назад до Бельгії. Але сам о. Деляре був налаштований більш заповзятю і бачив своє майбутнє тільки в східному обряді, десь в США чи Галичині.

Після певного періоду невизначеності, щодо долі оо. Редемптористів в Канаді, 18 березня 1913 року єп. Н. Будка змінив свою думку і написав листа в якому дозволяв створення монастирів, малої семінарії та новіціату бельгійським отцям на території Канади⁹.

Звісно, що така подія додала оптимізму о. Деляре, який одразу ж взявся за здійснення задуманого. Невдовзі був запропонований та погоджений проект великого монастиря та монументальної церкви в модерному українському стилі. Перший камінь споруди був закладений 2 серпня 1913 року¹⁰. Так почалась історія української гілки оо. Редемптористів, які не дивлячись на своє бельгійське походження, служили українцям в Канаді. Її заснування, безперечно, вплинуло на організаційну структуру української етнічної групи в Країні кленового листка і дало поштовх її подальшому розширенню.

До 1919 року оо. Редемптористи вже мали монастир святого Спаса в містечку Йорктон, Саскачеван, та побудували при ньому колегію св. Йосафата. Її вартість оцінювалась в 150 тисяч доларів, які допоміг знайти єпископ Никита Будка та самі оо. Редемптористи¹¹. В 1926 році в колегії вже навчалось 75 учнів, які перебували під опікою «Братів християнських шкіл»¹² Методія та Афанасія. Ще один монастир знаходився в Айтуні, що також в провінції Саскачеван. Зусиллями священника Филипа Ру та прихожан Маунтін Род в 1926 році була побудована одна з найгарніших українських церков в Канаді. Вона була хрестовидної форми з одним великим куполом по центру та чотирма маленькими по боках. Хоча її вартість оцінювалась в 150 тисяч доларів, витрачено було всього 14 тисяч та працю всього містечка¹³.

Але не дивлячись на досить динамічний розвиток чину, відношення до них з боку українців було не найкращим, що і стало причиною підняття цього питання під час другого приїзду до Канади митрополита Андрія Шептицького в 1921 році. Оо. Редемптористи скаржились ієрарху на неприйняття їх українською громадою. Розглянувши цю ситуацію, митрополит, перебуваючи у Йорктоні, презентував відкритий «лист Митрополита до оо. Редемптористів», в якому зазначалось: «...Наш нарід відчуває потребу мати священників своєї народности... Та жертва Ваша не лишається без успіхів... Наші люди переконаються в коротці, що Ви не шукали себе і свого добра, коли вже близько двадцять літ тому се діло розпочали... поміч таких чужинців ставала для нас дійсно дуже цінною, часом прямо потрібною»¹⁴. Цей лист був у стилі дипломатичної діяльності митрополита, адже не вперше він у такий спосіб намагався досягти порозуміння між різними станами суспільства. І не зважаючи на його адресацію безпосередньо оо. Редемптористам, робилась ставка на сприйняття широким загалом. Люди повинні були зрозуміти жертовну діяльність монахів та змінити своє ставлення до них.

Покращити ставлення українців оо. Редемптористи намагались і друкованим словом. З квітня 1923 р., в Йорктоні, почав виходити журнал оо. Редемптористів «Голос Избавителя». Його редактором був о. Йосип Бала, українець за походженням, який долучився до бельгійського чину в 1913 році. В зміст журналу були вміщені новини, статті релігійного характеру та інше. Його випуск здійснювався до березня 1928 року, після чого видання на деякий час було припинено. Випуск часопису було відновлено в друкарні оо. Редемптористів в Йорктоні, Саскачеван з листопада 1933 року¹⁵. В цьому ж році в друкарні оо. Редемптористів почав виходити друкований орган БУК-а «Бюлетень Брацтва Українців Католиків Канади», який в 1938 році змінив свою назву на «Будучність Нації» та був перетворений з місячника на двотижневик.

Розширення діяльності ЧНІ багато в чому також опиралось на поповнення рядів монахів. За 30-ті роки ХХ століття їх число зросло більш ніж в два рази з 7 до 16 осіб і все це завдяки новопризначеному єпископу В. Ладиці. Ключовим джерелом поповнення місіонерських сил була Західна Україна, в якій орден набув значного розвитку. Станом на 1938 рік в Західній та Карпатській Україні діяло 8 монастирів оо. Редемптористів, в яких перебувало близько 120 монахів¹⁶. Отже, не було дивним, що місіонерські сили для Канади брались саме звідти.

Першим отцем редемптористом східного обряду, який приїхав до Канади був о. Д. Гаврилюк (1932 рік), в 1935 приїхали оо. Р. Хомяк і В. Корба. Незадовго після них в 1936 році новими жителями Канади стали оо. В. Краєвський і ст. І. Шавель, в 1939 приїхав о. Й. Форнальчик, а в 1940 р. іммігрували оо. Й. Корба, ст. Ст. Шавель та Гр. Шавель¹⁷. Крім цього, повертаючись з свого другого візиту єпископ В. Ладика взяв собі в супровід шістьох молодих світських священників: о. М. Горошко, який пізніше став священником в армії, о. І. Борецького, який в 1948 році став єпископом, о. С. Боріса, о. М. Колоду, о. М. Шведа та о. І. Шпитковського. За ними ще послідував о. Т. Косаба¹⁸.

Найбільш важливим результатом залучення місіонерських сил ордену з Західної України було те, що він отримав українське національне забарвлення, адже до цього для українців Канади меси здійснювали здебільшого монахи бельгійського походження і це було серйозною перешкодою в їх діяльності, через недовіру українського населення. Але стараннями о. А. Деляре, бельгійця за походженням, східна гілка чину було заснована на Україні і набула тут великого

розмаху, що дозволило використати її сили в подальшому для підтримання ордену в Канаді.

Робились також заходи для виховання священників і в Канаді. З 1920 року в Йорктоні, Саскачеван діяв ювенат ЧНІ, який готував кандидатів на священників для подальшого навчання в духовній семінарії. Взагалі, Йорктон для оо. Редемптористів був тим самим, що і Мондер для оо. Василіан. Саме звідси вони здійснювали свою діяльність на теренах Саскачевану. Пізніше вони розбудували ще один осередок, який знаходився в Комарні, Манітоба та обслуговували звідти близько 40 колоній¹⁹. Наступним кроком на шляху діяльності чину стало відкриття своєї семінарії, для виховання молодих священників, що і сталось 25 серпня 1941 року в Йорктоні, Саскачеван, де почали викладати філософські та богословські науки.

Розбудова чину потребувала також і збільшення приміщень, що стало причиною побудови нового монастиря оо. Редемптористів в Робліні, Манітоба, в який малось на меті перенести ювенат, а також утвердити його в новий осередок діяльності. Станом на 1941 рік в чині оо. Редемптористів в Канаді діяло 16 священників, 8 студентів духовної семінарії, 5 братів та 5 новичків, отже загальне число монахів ЧНІ складало 34 особи. Інституційно ЧНІ в Канаді був вже забезпечений досить непогано, діяли 3 монастирі, дім богословських студій (семінарія), ювенат (мала семінарія), будинок для сиріт, інститут для дівчат, колегія св. Йосифа в Йорктоні, друкарня «Голосу Спасителя» та деякі інші²⁰.

Таким чином, оо. Редемптористи займали вагоме місце в громадсько-релігійному житті українців. Вони створювали громадські об'єднання, відкривали монастирі, церкви, освітні заклади. Здійснювалась допомога бідним та малозабезпеченим сім'ям. Підкріплювалось це ідеолого-культурною діяльністю через пресу. Все це сприяло інтеграції чину в українську спільноту та посилювало її адаптаційні можливості.

Джерела та література:

¹ Чин Найсвятішого Ізбавителя (ЧНІ), Згромадження редемптористів, Редемптористи, міжнародна назва – Congregatio Sanctissimi Redemptoris (CSsR) – http://monks.ugcc.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=19&Itemid=40

² Пропам'ятна книга з нагоди золотого ювілею поселення українсько-го народу в Канаді. – Йорктон: Голос Спасителя, 1941. – С. 63.

³ Pioneer Bishop. The story of bishop Nicetas Budka's 15 years in Canada. Prepared by Bishop Budka Council # 5914. – Redeemer's voice press. –

Saskatchewan, 1991. – P. 25.

⁴ Vocht Jozef De, CSSR. Father Achiel Delaere (1868 – 1939): the first Eastern Rite Redemptorist & Canada's Ukrainian Catholic Church / Jozef De Vocht. – Yorkton, Saskatchewan, 2005. – P. 142.

⁵ Ibid. – P. 143.

⁶ Казимира Б. Перші осяги (духовна опіка над українцями в Канаді) / Б. Казимира. – Йорктон, Саскатун, Канада: Друкарня Голосу Спасителя, 1956. – С. 27.

⁷ Vocht Jozef De, CSSR. Father Achiel Delaere (1868 – 1939)... – P. 172.

⁸ Ibid. – P. 175.

⁹ Ibid. – P. 180.

¹⁰ Ibid. – P. 182.

¹¹ Божик П. Церков українців в Канаді / П. Божик. – Вінніпег, 1927. – С. 114.

¹² Об'єднання «Братів християнських шкіл» було засноване у Франції святим Де Ля Салем у 1680 році і займалось виключно вихованням молоді в школах. Своїх представників воно мало в усьому світі, а їх чисельність становила близько 20 тисяч осіб.

¹³ Божик П. Вказ. праця. – С. 115.

¹⁴ Марунчак М.Г. Митрополит Андрей Шептицький на Заході 1920 – 1923 / М.Г. Марунчак. – Вінніпег, 1981. – С. 22.

¹⁵ Саварин Н. ЧСВВ Українська Католицька Преса в Канаді / Н. Саварин // Пропам'ятна книга з нагоди золотого ювілею поселення українського народу в Канаді. – Йорктон: Голос Спасителя, 1941. – С. 43.

¹⁶ Хомяк Р. Начерк Діяльності оо. Редemptористів у Канаді / Р. Хомяк // Пропам'ятна книга з нагоди золотого ювілею поселення українського народу в Канаді. – Йорктон: Голос Спасителя, 1941. – С. 65.

¹⁷ Там само. – С. 65.

¹⁸ Yuzyk P. The history of the Ukrainian Greek Catholic (Uniate) Church in Canada / P. Yuzyk. – Saskatoon, 1948. – P. 163.

¹⁹ Marynchak M. The Ukrainians Canadians: A History / M. Marynchak. – Winnipeg – Ottawa, 1970. – P. 464.

²⁰ Пропам'ятна книга з нагоди золотого ювілею поселення українського народу в Канаді. – Йорктон: Голос Спасителя, 1941. – С. 327.